

dicari, quod mater & fratres sui foris stantes, quærūt eum alloqui. Qui forte ob necessariorum præsentiam nihil diuini de eo sentientes, dicunt ei: Ecce mater tua & fratres tui foris, quærūt te. Quinimmo haud absimile uero fuerit quosdam è scribis Hierosolymitanis illi proximos fuisse, & id ipsi nunciasse. Sed quid responderit ihs qui nūciauerunt, & quos circa se mōstrauerit: quod cō neque matrem, neq; necessarios parauiferit, ex ihs, quæ circa Matthæi cap. duodecimum, numero 125, diximus, satis dilucet. Porrò cum dicit: Qui enim fecerit uolūtatem dei: hic, frater meus & soror mea, & mater mea est: frater, soror, & mater spiritu intelligūtur: ut enim carnalis mater foetum in utero concipit, quem pariendo foras emittit: sic qui facit uoluntatem dei, uerbum dei audiēdo, CHRISTVM in intimis penetralibus mentis, uerbo & spiritu concipit, & alijs referans tanquā casta mente pariens foras emittit, estq; spiritualis CHRISTI mater: qui autem inde geniti sunt, tum uiri, tum mulieres, fratres sunt & sorores CHRISTI, quippe qui ex eadem matre uerbo dei foeta mente, & eodem patre deo foecundante, geniti. Cuius utinam sic uoluntatem impleamus, sanctum obseruantes (quantū ad quēq; pertinet) euangelium, ut à filio dei audire ualeamus. Hic frater meus, & soror mea, & mater mea est: & pro uirili nostra, immo supra nos ipsos mutuam charitatis uicem rependamus ei, qui nos charitate prosequitur, ceu fratres, sorores, & deniq; matrem: & in spiritu quidem matrē: nō quia id meremur, sed quia ipse est fons amoris, dilectionis & gratiæ. Ergo patri, cuius est tam incōprehensa bonitatis uoluntas, & filio, & spiritui sancto, abyssali (ut sic dicam) amori, effluxioni, & refluxioni, honor, gloria, & potestas per immensa seculorum secula. Amen.

CAPVT QVARTVM.

ET iterum cœpit docere ad mare, & congregata est ad eum ²⁰
 turba multa, ita ut in nauim ascendens sederet in mari, & omnis
 turba circa mare super terrā erat, & docebat eos in parabolis multa, & dicebat illis in doctrina sua. Audite: Ecce
 5 exiit seminans ad seminandum, Et dum seminat: aliud cecidit
 circa uiam, & uenerunt uolucres cœli & comederūt illud. Aliud uero ce-
 cidit super petrosa ubi nō habuit terrā multam, & statim exortū est, quoni-
 am nō habebat altitudinē terræ: & quādo exortus est sol, exæstauit, & eo
 quod nō habebat radicē, exaruit. Et aliud cecidit in spinas, & ascēderūt spinæ
 10 & suffocauerūt illud, & fructū non dedit. Et aliud cecidit in terram bonam,
 & dabat fructum ascendentem & crescentem: & afferebat, unū trigessimū, &
 unum sexagesimū, & unum centesimum. Et dicebat: Qui habet aures audi-
 diendi, audiat. ¶ Et cū esset singularis: interrogauerunt eū hi qui cū eo erāt ²¹
 duodecim, parabolam. Et dicebat eis: Vobis datū est nosse mysteriū regni
 15 dei: illis autem qui foris sunt in parabolis omnia fiunt, ut uidentes uideant
 & non uideant, & audientes audiāt & nō intelligant, ne quando cōuertantur
 & dimittantur eis peccata. Et ait illis: Nescitis parabolam hanc? Et quomodo
 omnes parabolas cognoscetis? Qui seminat: uerbū seminat. Hi autē
 sunt, qui circa uia, ubi seminatur uerbū: & cū audierint, cōfestim uenit sata-
 20 nas & aufert uerbū, quod seminatum est in cordibus eorū. Et hi sunt simili-
 ter qui super petrosa seminatur, qui cū audierit uerbū, statim cū gaudio ac-

cipiūt illud, & nō habēt radicē in se, sed tēporales sunt: deinde orta tribu-
 latione, & persecutione propter uerbum, confestim scandalizantur. Et alii
 sunt qui in spinis seminantur: hi sunt, qui uerbū audiunt, & erumnæ secu-
 li, & deceptio diuitiarū, & circa reliqua cōcupiscentiæ introēutes suffocant 25
 uerbū, & sine fructu efficitur. Et hi sunt qui super terrā bonā seminati sunt,
 qui audiunt uerbū & suscipiunt, et fructificant: unū trigessimū, unū sexagesi-
 22 mum, & unū centesimū. ¶ Et dicebat illis: Nūquid uenit lucerna ut sub
 modio ponatur aut sub lecto? Nōne ut super candelabrū ponatur? Nō est
 enim aliquid absconditū, quod nō manifestetur, nec factū est occultū quod 30
 nō ueniat in palām. Si quis habet aures audiēdi, audiat. Et dicebat illis: Vi-
 dete quid audiatis. In qua mēsurā mēsi fueritis, remetietur uobis. Qui enī
 23 habet, dabitur illi: et qui nō habet, etiā qđ habet auferetur ab eo. ¶ Et di-
 cebat: Sic est regnū dei: quemadmodū si homo iaciat semētem in terrā, &
 dormiat & exurgat nocte & die, & semen germinet & increseat dum nescit 35
 ille. Vltrō enim terra fructificat, primū herbā, deinde spicā, deinde plenū
 frumentū in spicā. Et cū ex se produxerit fructus, statim mittit falcem, quo-
 24 niām adest messis. ¶ Et dicebat: Cui assimilabimus regnum dei, aut cui pa-
 rabolæ comparabimus illud? Sicut granum sinapis, quod cum seminatum
 fuerit in terra, minus est omnibus seminibus quæ sunt in terra: & cū natum 40
 fuerit ascēdit in arborē, & fit maius oībus oleribus, et facit ramos magnos,
 ita ut possent sub umbra eius aues cœli habitare. Et talibus multis parabo-
 lis loquebatur eis uerbū, prout poterāt audire: sine parabola aut nō loque-
 25 batur eis. Seorsum autē discipulis diserebat omnia. ¶ Et ait illis in illa die,
 cum sero esset factū. Transeamus cōtrā. Et dimittētes turbā, assumunt eū, 45
 ita ut erat in nauī: & aliæ naues erant cum illo. Et facta est procella magna
 uenti, & fluctus mittebant in nauim, ita ut impleretur nauis. Et erat ipse in
 puppi super cervical dormiens, & excitāt eum, & dicūt illi: Magister, nō ad
 te pertinet quia perimus? Et exurgens, cōminatus est uento, & dixit mari:
 Tace, obmutesce. Et cessauit uētus, & facta est tranquillitas magna. Et ait 50
 illis: Quid timidi estis? Necdum habetis fidē? Et timuerūt timore magno,
 & dicebant ad alterutrū: Quis putas est iste, quia uētus & mare obediūt ei?

ANNOTATIONES BREUES XL. CIRCA LITERAM CAP. IIII.

1	ad mare, παρά τήν θάλασσαν	11	unū trigessimū, &	13	singularis,
	iuxta mare		unū sexagesimū, &		καταμόνας
5	Et dum seminat, Ἐγένετο ἐν τῷ σπείρειν		unū centesimū.		solitarie,
	Et factū ē dū semina-		ἐν τριάκοντα, καὶ ἐν ἑξή-	13	solitarius
6	uolucres (ret		κον πα, καὶ ἐν ἑκατόν		hi qui cū eo erant
	- cœli		ἐν τριγίντα, & ἐν sexα-		duodecim,
7	super petrosa ἐπὶ τὸ πετρῶδες		ἐν ἑκατόν.		διὰ τὴν αὐτῶν συμτοίαν
	singulare.		ἐν enim id est in, habēt		δώδεκα
			codices Græci manu		hi qui circū illū erāt cū
			scripti, nō ἐν id est unū		duodecim
			& infra,	15	qui foris sunt

22	τοῖς ἕξω exteris in se, ἐν ἑαυτοῖς in seipsis	32	praesens. remetiatur μετρηθήσεται mensurabitur passiuum.	45	contra εἰς τὸ πέραν in ulteriorem ripam
22	temporales πρόκαιροι temporarij	32	uobis, * καὶ προσεθήσεται ὑμῖν τοῖς ἀκούουσιν & adiciet uobis qui auditis.	46	naues πλοῖα diminutiuum.
22	tribulatione & θλίψεως ἢ tribulatione uel	35	increscat μικρύνεται producatur	46	facta est γίνεται praesens.
24	in spinis εἰς τὰς ἀκάνθας in spinas	35	Et cum se produxerit ὅταν δὲ παραδῶ Cū autē pductus fuerit	47	mittebant ἐπέβαλλον immittebant, irruerant
24	feminantur - hi sunt,	37	Cū autē pductus fuerit cui parabola ἐν ποίᾳ παραβολῇ in qua parabola. qua comparatione natum fuerit . σπέρμ feminatum fuerit	47	ita ut * αὐτοῖς ἴδῃ illa iam
24	erumnae αἱ μέριμναὶ curae, solicitudines	38	ascendit - in arborē, habitare κατασκηνῶν nidificare, nidulari	47	impleretur - nauis
24	seculi * τούτου huius	40	differebat ἀπέλυε dissoluebat, aperiebat	51	timidi estis * οὕτως sic Necdum * πῶς ἐνκ
29	candelabrum τήν λυχνίαν	41	ascendit - in arborē,	51	Quomodo non ad alterutrum.
30	quod non ueniat ἀλλ' ἵνα ἔλθῃ sed ut ueniat	42	habitare κατασκηνῶν nidificare, nidulari	52	inter sese Quis putas τίς ἄρα
31	in palam, εἰς φανερόν in propatulum	44	differebat ἀπέλυε dissoluebat, aperiebat	52	Quisnam quia * καὶ &
32	mensi fueritis μετρεῖσθε				

COMMENTARIUS IN CAPVT QVARTVM.

I Domo illa egressus, profectus est dominus ad mare, ut è nauī doceret, & compressione turbæ non impediretur dei uerbum, quo mens sanatur & pascitur, dicente Marco. ¶ Et iterum cœpit docere ad mare, & congregata est ad eum turba multa, ita ut in nauim ascendens sederet in mari, & omnis turba circa mare super terram erat, & docebat eos in parabolis multa, & dicebat illis in doctrina sua: Audite, Ecce exiit seminans ad seminandum. Et dū seminat, aliud cecidit circa uiam, & uenerunt uolucres cœli & comederunt illud. Aliud uero cecidit super petrosa ubi non habuit terram multam, & statim exortum est, quoniam nō habebat altitudinem terræ: & quando exortus est sol, exarsit: & eo quod non habebat radicem, exaruit. & aliud cecidit in spinas, & ascenderunt spinæ, & suffocauerunt illud, & fructum non dedit. Et aliud cecidit in terram bonam, & dedit fructum ascendentem & crescentem: & afferebat unū trigessimū, & unū sexagesimū, & unum centesimū. Et dicebat: Qui habet aures audiēdi, audiat. ¶ Quod Marc⁹ hic ait: In doctrina sua, hoc est, suo docēdi modo, qđ Matthæus cap. decimotertio dicit: In parabolis, & mox hęc totā de semināte subiicit parabolā, numero scilicet

21 centesimo uigesimo septimo, quæ & illic explicata est numero centesimo trigesimo. Deinde subdit Marcus, quod discipuli secretò interrogauerunt dominum super parabola seminantis, dicens. ¶ Et cum esset singularis, interrogauerunt eum hi, qui cum eo erant duodecim, parabolam. Et dicebat eis: Vobis datum est nosse mysterium regni dei: illis autem qui foris sunt, in parabolis omnia fiunt: ut uidentes uideant, & non uideant: & audientes audiant, & non intelligant, nequando conuertantur, & dimittantur eis peccata. Et ait illis: Nescitis parabolam hanc? Et quomodo omnes parabolas cognoscetis? Qui seminat, uerbum seminat. Hi autem sunt qui circa uiam, ubi seminatur uerbum, & cum audierint confestim uenit satanas & aufert uerbum, quod seminatum est in cordibus eorum. Et hi sunt similiter qui supra petrosa seminatur, qui cum audierint uerbum, statim cum gaudio accipiunt illud, & non habent radicem in se, sed temporales sunt. deinde orta tribulatione & persecutione propter uerbum, confestim scandalizantur. Et alij sunt, qui in spinis seminantur: hi sunt, qui uerbum audiunt, & erumnæ seculi, & deceptio diuitiarum, & circa reliqua concupiscentiæ introeuntes suffocant uerbum, & sine fructu efficitur. Et hi sunt qui super terram bonam seminati sunt, qui audiunt uerbum & suscipiunt, & fructificant, unum trigesimum, unum sexagesimum, & unum centesimum. ¶ Et cum esset singularis, id Græce dicitur per aduerbiū *καταμόνας*, id est solitarie, semotis scilicet turbis, cum solis discipulis. Et ubi dicitur hic, Ut uidentes uideant, & non uideant: uideant & non uideant Græce non est idem uocabulum, sed primo loco dicitur *ελεπωσι*, & secundo *ιδωσι*, tanquam dicas, ut uidentes uideant, & non perspiciant: ubi uidentes & uideant externum & sensualem intuitum designant, & non perspiciant, internum & spirituale. Et similis est sensus particule: Ut audientes audiant, & non intelligant. Porro ubi explicando qui sunt iij, qui uerbum seminat in inter spinas suscipiunt, dicitur: Et erumnæ seculi & deceptio diuitiarum, in Marco habetur, *Ἡμεριμνα*, id est curæ siue sollicitudines, non erumnæ. nam erumna, miseriam significat atque calamitatem. Quin & in Matthæo *ἡμεριμνα*, in huius loci responsu uertitur sollicitudo. ubi dicitur capite decimotertio, numero centesimo trigesimo: Et sollicitudo seculi istius & fallacia diuitiarum suffocant uerbum. in quo numero, quæ hic dicuntur, satis intellecta arbitror. Subdit Marcus de lucerna quæ infertur, dominum eam parabolam dixisse, quæ sequitur hoc pacto.

22 ¶ Nūquid uenit lucerna, ut sub modio ponatur, aut sub lecto? Nonne ut super candelabrum ponatur? Non est enim aliquid absconditum, quod non manifestetur: nec factum est occultum, quod non ueniat in palam. Si quis habet aures audiendi, audiat. Et dicebat illis: Videte quid audiatis. In qua mensura mensi fueritis, remetietur uobis, & adjicietur uobis. Qui enim habet, dabitur illi: & qui non habet, etiam quod habet auferetur ab eo. ¶ Hæc de lucerna parabola, quæ illuminationem significat euangelicam, & parabolæ mystica intelligentia, Matthæi capite quinto, & numero 35. declarata est. Ipse dominus erat lucerna, quæ ut Græcus habet *ερχεται*, id est uenit, & illuminat uarie secundum auditorum capacitatem. Quanquam quod de se, & de doctrina sua uno tempore erat occultum, uoluit esse idoneo ad hoc tempore reuelandum. Et ad hoc secretò reuelabat suis discipulis mysteria, iubebatque ijs, quæ audiebant retinendis esse attentos, ut cum tempus adesset, ea propalarent, & hominum mentibus publicitus infunderent. Quod & ipsi (quis enim addubitet?) fideliter fecerunt. Quia qui communicat bona, qua mensura comunicat, retribuetur illi: immo multo plura & insigniora retribuentur ei, quam quæ communicauerit: quia pro functione temporali rependitur ei bonum æternum. Et augebitur illi etiã in hoc mundo gratia, ut sibi semper maiorem in altero mundo bonitatis, gratiæque diuinæ mercedem accumulet. At qui non comunicat, maxime cum potest, & qui acceptam non auget gratiam, etiam quam habet, & qua operari poterat bonum, & non est operatus quasi non habens, auferetur ab eo.

Et hanc

Et hanc fermè sententiã habet Matthæus, cap. septimo, decimotertio, & uigesimo quinto: numeris. 61. 128. 237. Subinde Marcus ponit ex uerbis domini parabolam regni dei, de seminante semen in agro suo, & sinente illud fructificare, dicens. ¶ Et dicebat: Sic est regnum dei, quemadmodum si homo iaciat sementem in terram, & dormiat & exurgat nocte & die, & semen germinet & crescat, dum nescit ille. Vltro enim terra fructificat, primum herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum in spica. Et cum ex se produxerit fructus, statim mittit falcem: quoniã adest messis. ¶ Regnum dei, regnum est CHRISTI. Homo iaciens sementem, CHRISTVS dominus. Semen, uerbum dei. Terra, terra bona, bona mens, bona anima, quæ neque secus uiam, neque petrosa, neque senticosa est. Nox, mundus iste, totumq; huius mundi tempus. Dies, cœleste regnum, & seculum æternitatis. Et particula, nocte, refertur ad dormiat, & die, ad exurgat. Nam CHRISTVS à tempore ascensionis suæ in cœlum, huic mundo occultus, dormire uidetur usque ad tempus messis, quod est tempus iudicij, & cœlesti regno præsens, illic angelis & sanctis exurgere ac uigilare. Semen germinat & crescit, dum uerbū dei exit in opus. Et hoc, ipso quasi nesciente: quia in hoc mundo dormiente, non quod alicubi absit, aut eum aliquid lateat (nam ubique etiam in hoc mundo præsens est) sed quia nobis sit occulte præsens, & omnia latenter sciens: sicuti contra in cœlo ubique manifeste præsens est, & omnia patenter agnoscens. Terra bona ultrò fructificat, cum sequitur occultū diuinitatis impulsus. Primum herbam, cum quis ex suscepto uerbo, in opus exit ac incipit. Deinde in spicam, cum proficit. Prostramo in plenum frumentum, cum perficitur atque consummatur. Verbum dei mentibus infusum, primum purgat, deinde illuminat, mox perficit atque consummat. Pater purgat: Filius illuminat: Spiritus perficit. Et id appropriate: quia in coincidentia, omnes omnia. Purgat spes, illuminat fides, charitas perficit & consummat. Messis, boni in horreis cœlestibus collocandi. Tempus messis, particulare tempus euocationis cuiusque ex hac uita: Uniuersale, finis mundi, ac dies iudicij. Falx, iudicium siue particulare, in egressu huius uitæ: siue uniuersale, in uniuersali corporum resumptione. In particulari, triticum excussum relinquit thecam: in uniuersali resumit nouam: & sic frumentum plenum, perfectum que ac consummatum in spica, tunc horreis cœlestibus, mansionibus que æternis est inferendum. Et hæc parabola de solis bonis est, qui proprie de regno sunt cœlorum: non quod ipsi sint regnum dei, aut regnum cœlorū. nam regnū dei, & regem, & omnia quibus præest & imperat, comprehendit: & maxime omnium in ipso rege, qui est omnia in omnibus, consilium. Hanc parabolam non uidetur posuisse Matthæus. Nam hæc de solo tritico, frumento ue. Quam autem habet Matthæus cap. decimotertio, admiscet tritico zizania, ut etiam uisum est numero centesimo trigesimo primo. Deinde ponit Marcus ex uerbis domini parabolam grani sinapis, dicens. ¶ Et dicebat: Cui assimilabimus regnum dei, aut cui parabolæ cōparabimus illud: Sicut granum sinapis, quod cū seminatū fuerit in terra, minus est omnibus seminibus, quæ sunt in terra, & cum natum fuerit, ascendit in arborem, & fit maius omnibus oleribus, & facit ramos magnos, ita ut possint sub umbra eius aues cœli habitare. Et talibus multis parabolis loquebatur eis uerbū, prout poterant audire: sine parabola autē non loquebatur eis. Seorsum autē discipulis suis diserebat omnia. ¶ Hæc parabola posita est Matthæi capite decimotertio, et declarata numero 132. Et dominū multis talibus parabolis locutum turbis, ex Matthæo cognoscimus, ubi cap. eodem subdit parabolam de fermēto, de thesauro abscondito in agro, de preciosa margarita, & de sagna missa in mare: numeris 133. 136. 137. 138. Et oēs parabolam seorsum expōebat apostolis, referās eis mysteriū, & spiritualis sensus intelligentiã: ut partim expressit Matthæus, & partim etiã reliquit inexpressa, Ad hoc autē dominus diserebat, referabatq; illa apo-

25 **stolis, ut cum tempus aduentasset, apertum dilucidumque facerent Euangelium. Fini-**
tis ad turbas parabolis, quid dominus discipulis mandauerit, prosequitur Marcus, di-
cens. ¶ Et ait illis in illa die, cum sero esset factum: Transeamus contra. Et dimitten-
tes turbam, assumunt eum ita, ut erat in nauis, & aliae naues erant cum illo. Et facta est
procella magna uenti, & fluctus mittebant in nauim, ita ut impleretur nauis. Et erat
ipse in puppi super ceruical dormiens, & excitant eum, & dicunt illi: Magister, non ad
te pertinet, quod perimus: Et exurgens, comminatus est uento, Et dixit mari: Tace,
& obmutescet. Et cessauit uentus, & facta est tranquillitas magna. Et ait illis: Quid ti-
midistis? Necdum habetis fidem? Et timuerunt timore magno, & dicebant ad al-
terutrum: Quis putas est iste, quia uentus & mare obediunt ei? ¶ Quod dicitur: Tra-
seamus contra, εις τὸ πέραν, hoc perinde est ac si dicatur: Transeamus in ulteriorem ri-
pam. Et quid est, Assumunt eum ita ut erat in nauis: nisi suscipiunt eum, ut in opposi-
tam educerent ripam, sicut erat in nauis, in qua praedicabat: non enim erat in terra, sed
in nauis, unde populo quem dimisit, praedicabat. Non ergo intelligas, Assumunt eum,
ponunt eum in suam nauis: sed per assumptionem, uoluntatis eius executionem, &
obsequentiū obedientiam intellige. & ita id, in nauis, ad erat, referendum est, non ad as-
sumunt. Et quod hic dicitur: Et aliae naues erant cum illo: sic Marcus hanc totam sen-
tentiā habet: παραλαμβάνουσι αὐτὸν ὡς ἦν ἐν τῷ πλοίῳ. καὶ ἄλλα δὲ πλοῖα ἦν μετ' αὐ-
τοῦ. Quod ita uertendum fuisse uidetur: Assumunt eum ita, ut erat in nauis: sed & aliae
nauiculae erant cum illa, non, cum illo, ut αὐτοῦ, id est illa, referat τῷ πλοίῳ, id est nauis, non
CHRISTO, siquidem naues cum nauibus, & homines cum hominibus esse apte di-
cuntur. Adde quod τῷ πλοίῳ, uicinius est, quod referre debeat relatiuum αὐτοῦ. Sed
id perexiguum est. Et quid est: Et fluctus mittebant in nauim, quod Marcus ait: ἐπέ-
βαλλεν εἰς τὸ πλοῖον. Hoc sanè, irruerant in nauim. Et quid etiam est: Non ad te perti-
net, quod perimus: quod Marcus dicit: οὐ μέλει σοι ὅτι ἀπολλύμεθα. Certe id: Non est
tibi curae, quod perimus: Et hoc totū diuinæ CHRISTI potentiae factum, Matthaei
capite octauo, numero 77. enarratum est, & ibidem spiritualis eius intelligentia adie-
cta. Et tantis uisis prodigijs, quid mirū si exterriti sunt qui aderant, & dixerunt: Quis
putas est iste, quia uentus & mare obediunt ei: Quae nullis unquam obedire uisa sunt.
Quis enim unquam uidit, ut quis minatus uento & mari, imperiose coegerit illa sibi
obedire, nisi ille de quo dictum est: Qui produxit de thesauris suis uentos. Et rursus:
Tu dominaris potestati maris, motum autem fluctuum eius tu mitigas. & rursus:
Qui conturbas profundum maris, sonum fluctuum eius. Hominem infirmū uide-
bant, sed omnipotentis opus cernebant: & ijdem hominis & dei uerbum admirati,
stupebant: & hoc quia nondum aperte intelligebant, plusquam admirandi filij dei di-
uinæ incarnationis sacramentum. Ergo perfectam fidem in eum habeamus, cui uen-
tus & mare obediunt, qui turbines tentationum malorum spirituum frenat, & mun-
danos reprimit impetus & serenat, & ad portum uitae ducit aeternum, et ad eum qui
omnium habet potestatem, patrem misericordiarum. Cui per filiū, cunctorum malorum
sedatorē, pacificatorem, serenatorē in spiritu sancto, honor, & potestas, & imperiū,
in omnia secula seculorum. Amen.

CAPVT QVINTVM.

26

Luenerunt trans fretum maris in regionem Gerasenorū,
 Et exeūti ei de nauis, statim occurrit de monumētis homo
 in spiritu immundo, qui domiciliū habebat in monumen-
 tis. Et neque catenis iam quisquam poterat eum ligare:
 quoniam saepe cōpedibus & catenis uinctus, dirupisset ca-
 tenas